

МЕНЕДЖМЕНТ СУЧАСНИХ ПАРТІЙ: ЕВРИСТИЧНІСТЬ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ТА ВИКЛИКИ ПОЛІТИЧНИХ КРИЗ

MANAGEMENT OF MODERN PARTIES: HEURISTICITY OF THEORETICAL APPROACHES AND CHALLENGES OF POLITICAL CRISIS

Романов Р.О.,

аспірант кафедри політології

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Розглядаються сучасні виклики індивідуалізації політичних уподобань, які спонукають партії до необхідності вступати у взаємодію з відносно дрібними соціальними групами. Вивчено особливості конкурентних відносин політичних партій в боротьбі за уподобання виборців. Наголошено на взаєминах партій і громадських рухів, неурядових організацій, груп тиску та впливу, самоврядних локальних спільнот та етнічних громад. Розкрито потребу в умовах масштабної військової агресії звернути увагу наукової спільноти на сприяння політичній консолідації та внутрішній єдності суспільства як функцію політичних партій в сучасній Україні. У статті застосовуються фахові методичні засоби сучасних політичних наук. Зокрема, компаративний аналіз описує значення партійного менеджменту в ста-лих демократіях і трансформаційних суспільствах. Ретроспективний аналіз визначає значення та вплив ключових організаційних вимірів партійного менеджменту. Фахові методи включають системний підхід і метод структурного функціоналізму. Вони спрямовані на визначення важливих пріоритетів ефективності партійного менеджменту в умовах кризи, а також конкретні структурні зв'язки партійного менеджменту та поведінки окремих соціальних груп, зокрема молоді. Увага приділяється просуванню конкретних інтересів на політичний рівень, яке вимагає кон-центрації зусиль всієї партійної організації. Встановлено орієнтири партійного менеджменту передусім в контексті формальних завдань. Акцентовано на постійних контактах партійних організацій із симпатиками та соціальним середовищем. Встановлено, що в умовах антикризової політики держави політичні партії узгоджують позиції з діями урядів та правлячих коаліцій. Розкрито значення виборчих процедур, у рамках яких партії намагаються забезпечити відповідні позиції в рейтингах та на виборчих перегонах. З'ясовано, що внутрішньопартійна кон-куренція стимулює оновлення кадрів та оновлення ідейних основ. Доведено, що слабка соціальна база та кризова соціально-економічна ситуація спонукають до домовленостей з політичними інвесторами. Виявлено, що одним з перспективних напрямків реалізації партійного менеджменту є розгляд несистемних або маргінальних партій, які притягують системним партія та виражають інтереси периферійних соціальних груп.

Ключові слова: політичні партії, партійний менеджмент, антикризова політика, партійна структура, партійне лідерство, партійна програма, політичне залучення.

The current challenges of political preferences individualization, which motivate parties to interact with relatively small social groups, are considered. The peculiarities of competitive relations of political parties in the struggle for the preferences of voters are studied. Emphasis is placed on the relationship between parties and social movements, non-governmental organizations, pressure and influence groups, self-governing local communities and ethnic communities. The need to draw the attention of the scientific community to the promotion of political consolidation and internal unity of society as a function of political parties in modern Ukraine is revealed in the conditions of large-scale military aggression. The article uses professional tools of modern political science. In particular, comparative analysis describes the importance of party management in sustainable democracies and transformational societies. Retrospective analysis determines the importance and impact of key organizational dimensions of party management. Professional methods include a systems approach and the method of structural functionalism. They are aimed at identifying important priorities for the effectiveness of party management in a crisis, as well as specific structural links between party management and the behavior of certain social groups, including youth. Attention is paid to the promotion of specific interests at the political level, which requires the concentration of efforts of the entire party organization. The guidelines of party management are established, first of all, in the context of formal tasks. Emphasis is placed on constant contacts of party organizations with sympathizers and the social environment. It has been established that in the conditions of anti-crisis policy of the state, political parties coordinate their positions with the actions of governments and ruling coalitions. The importance of election procedures in which parties try to secure appropriate positions in the rankings and in the election race is revealed. It was found that intra-party competition stimulates the renewal of personnel and the renewal of ideological foundations. It has been proven that the weak social base and the crisis socio-economic situation lead to agreements with political investors. It was found that one of the promising areas of party management is the consideration of non-systemic or marginal parties that oppose systemic parties and express the interests of peripheral social groups.

Key words: political parties, party management, anti-crisis policy, party structure, party leadership, party program, political involvement.

Постановка проблеми. Сучасні політичні партії, розвиваючи свою адаптивну спроможність до змін у цифровому інформаційному просторі. На відміну від доцифрової доби політичні партії дедалі більше втрачають масову підтримку та

ідеологічну складову діяльності. Сучасні виклики індивідуалізації політичних уподобань призводять до необхідності вступати у взаємодію з відносно дрібними соціальними групами. Динамізм політичних змін налаштовує партії на планування

своїї діяльності на короткі терміни, а також на формування мережної організаційної структури. Конкурентами політичних партій в боротьбі за уподобання виборців виступають громадські рухи, неурядові організації, групи тиску та впливу, самоврядні локальні спільноти та етнічні громади. Всі ці політичні актори мають перевагу над партіями, оскільки вони «експлуатують» здебільшого одну потребу громадян, яку ті прагнуть реалізувати на політичному рівні.

Середовище суспільства споживання також є викликом для партійного менеджменту, оскільки громадяни знижують свою політичну активність та потребують вагомих причин для політичного залучення. Все це значно звужує дієздатну політичну аудиторію як партійний мобілізаційний ресурс. У цій ситуації необхідною є оцінка основних підходів до партійного менеджменту та перспектив його корекції і трансформації. В сучасній Україні в умовах масштабної військової агресії існує потреба звернути увагу на таку функцію політичних партій, як сприяння політичній консолідації та внутрішній єдності суспільства.

Аналіз публікацій. Пробелми оптимізації розвитку партій вивчає низка вітчизняних науковців. Г. Агафонова пропонує критерії дослідження програмно-ідеологічних засад функціонування політичних партій [1], до проблем фінансування політичних партій в Україні долучається Л. Адашис [2], О. Безрук встановлює особливості функціонування політичних партій як каналу політичної мобільності [4], основні етапи розвитку партійних систем України, Румунії та Республіки Молдова на основі компаративного аналізу виявили Г. Боднараш та Н. Ротар [5], формування політичного класу в процесі партійного будівництва розкрила Т. Захарова [6], удосконалення програмних завдань правлячих політичних партій України 2006 – 2012 рр. стало доробком І. Кіянки [8], концепція розвитку радянської державності в поглядах вищого партійного керівництва розглядалася В. Скоморовським [12]. Попри багатовимірну експлікацію сучасного розвитку та ретроспективу політичних партій, проблема партійного менеджменту в кризових умовах вимагає подальшого дослідження.

Метою статті є диференціація теоретичних засад дослідження сучасного партійного менеджменту. Завданням статті є виявлення напрямків трансформації наукового пояснення менеджменту в Україні і зарубіжних державах.

Основний матеріал

Класичні теорії партійного менеджменту пояснюють значення партій всередині більш широких суспільних структур. Однією з найбільш впливових концепцій є обґрунтування ролі партій в контексті представництва громадян. Отже, партії розглядаються як один з чинників розви-

тку громадянського суспільства. При цьому партійний менеджмент виступає функціональним елементом представництва інтересів громадян. Т. Астахова цілком справедливо вважає розвинуте громадянське суспільство «спроможним обмежити державну владу, на відміну від людини, яка не має влади, а має тільки свободу і тому не може реально вплинути на державу. У цьому випадку держава може тільки самообмежити свою владу та визнати пріоритет людини» [3, с. 129].

Взаємозв'язок партій і громадянського суспільства накладає відбиток на діяльність керівництва партіями. Просування конкретних інтересів на політичний рівень вимагає концентрації зусиль всієї партійної організації. Також необхідно співвідносити партійну діяльність із розвитком суспільства в цілому. Згідно з думкою Т. Астахової, «саме через політику громадянське суспільство в цілому та кожна людина окремо мають прямий доступ до влади, оскільки політика тісно пов'язана з публічною владою. Таким чином, політичні партії забезпечують політичну взаємодію громадянського суспільства та держави, створюють реальну можливість для участі громадян України в рішенні стратегічних державних питань та, таким чином, виступають необхідною умовою формування сучасної правової держави» [3, с. 132].

Теоретичне бачення політичних партій як компонента громадянського суспільства акцентує увагу на функціональних аспектах обов'язків, які покладаються на політичні сили. Це орієнтує партійний менеджмент передусім на реалізацію формальних завдань. Поряд з цим, партії мають цілу низку внутрішніх пріоритетів діяльності, які виходять за межі їх формального функціоналу (див.: І. Кіянка Б., О. Холевчук [8]). Як слушно стверджує українська вчена, «роль політичних партій як інституту громадянського суспільства в сучасній демократичній державі проявляється в певних напрямках діяльності політичних партій. Так, політичні партії беруть участь у виборах органів державної влади і місцевого самоврядування, тобто вони є суб'єктами виборчого процесу та мають відповідний конституційно-правовий статус» [3, с. 133].

Концепції внутрішньопартійної комунікації визначають обов'язки партійного менеджменту через необхідність підтримки зв'язку між ланками партійної структури. Також акцентується увага на постійних контактах із симпатиками та соціальним середовищем партії. Це накладає на політичні партії додаткові вимоги до діяльності та визначає нові орієнтири ефективності, зокрема в контексті поширення політичних знань про партії. А. Потіха вірно наголошує, що «процес створення й поширення нових знань має мережевий характер. Традиційні піраміди та вертикалі влади принципово не властиві новому типу суспільства. Головними

його елементами є вузли (окремі люди, групи людей, установи та організації) і гілки, які втілюють зв'язки між вузлами й розвиваються природно й довільно» [11, с. 210].

Акцентування уваги на владних пріоритетах політичних сил дає змогу уявити масштабність значення партійно-політичного менеджменту. В умовах в умовах антикризової політики держави політичні партії узгоджують позиції з діями урядів та правлячих коаліцій (див.: Г. Боднараш, Н. Ротар [5]). Це також вимагає від партійних менеджерів виважений цільової орієнтації з урахуванням місця конкретної партії в політичній системі. А. Потіха цілком слушно ідентифікує політичну партію в політичній системі суспільства як «важливий і необхідний елемент здобуття, впливу та здійснення політичної влади. Вона є тим інститутом політичної системи, що акумулює і висловлює політичні інтереси тих чи інших суб'єктів політики, які спрямовані на здобуття або утримання державної влади, крізь призму їхніх ідеологічних засад» [11, с. 212].

Комунікаційна концептуалізація партійного менеджменту забезпечує розуміння завдань з передачі інформації. Можливість досягти успіху в партійному будівництві визначається здатністю керівників партійних організацій опанувати новітніми технологіями спілкування та передавання політичних послань. «Важливим завданням на початку маркетингового дослідження є формування дійової інформаційної системи, серцевину якої становлять три головні елементи: система комп'ютерних технічних засобів, набір пакетів прикладних програм і програмних модулів, можливість виходу на міські та регіональні підсистеми інформаційного забезпечення», обґрунтовано зазначає А. Потіха [11, с. 214].

Визначення функцій партійно-політичного менеджменту на основі інституційного середовища демократії дозволяє розкрити ключові орієнтири управлінської діяльності партійних менеджерів. Серед них – встановлення гідних та конструктивних відносин з іншими інституціями та захист інтересів у конфліктних ситуаціях. На думку українського політолога А. Кройтора, «демократія як тип політичного режиму може розглядатись в якості певного визначеного у правовому полі набору процедур. З-поміж них слід відзначити інституціоналізацію основних політичних акторів, технології виборчих кампаній, формування і структурування парламенту, політичні засоби публічного розв'язання соціальних конфліктів та ін.» [9, с. 322].

Демократичне середовище партійної діяльності визначає змагальний характер партійного менеджменту. Це характерно не лише для внутрішньопартійної демократії, але й для орієнтації організацій назовні. В умовах виборчих

процедур партії намагаються забезпечити відповідні позиції в рейтингах та на виборчих перегонах. У цій ситуації важливою є ініціативність та суб'єктивність партійних лідерів. Згідно з А. Кройтором, «у виборчий період мова йде про боротьбу партійних еліт за політичну владу – за право керувати державою, здійснювати процес урядування та реалізації публічної політики. Проблеми, пов'язані з демократизацією діяльності політичних партій та ротацією партійних еліт набувають особливої актуальності в контексті виборчих кампаній» [9, с. 322].

Змагальність партійних діячів та керівних осіб є рушійною силою розвитку партій. Конкуренція стимулює оновлення кадрів та оновлення ідейних основ. Також змагання є визначальним для нових технологій подолання кризи як всередині партій, так і в суспільстві в цілому. А. Кройтор доречно вказує, що «використання політичних технологій у період виборчих кампаній (пошуку цільової аудиторії, формулювання ключового повідомлення, виходячи з характеристик цільової групи та ін.) відображає рівень політичної конкуренції не лише між політичними партіями, а і серед елітних груп всередині партійних структур. Процес ротації повною мірою стосується внутрішньопартійних еліт» [9, с. 323].

Макросуспільна функція ротації політичних еліт реалізується через співпрацю партійних осередків із афілійованими соціальними групами. Однією з таких груп є молодь, вплив на яку є бажаним через її значну мобілізаційну спроможність. Також молодь забезпечує партійні організації кадрами, попереджаючи кризу старіння. Згідно зі слушною думкою Г. Ільтьо, «основною формою вияву соціальної активності молодого покоління та найефективнішим механізмом взаємодії молоді з державою є молодіжний рух. Назріла гостра необхідність посилення уваги до молодіжного руху з боку держави, розробки науково обґрунтованого плану дій, результати якого стануть відчутні в близькій перспективі» [7].

Взаємодія із соціальними групами робить партії суб'єктами збирання соціальної інформації. Широка обізнаність в потребах соціальних груп, зокрема молоді, дає змогу формувати більш адресних вплив та збільшувати популярність. Але при цьому партійний менеджмент повинен зосередитися на базових потребах соціальних груп. Г. Ільтьо справедливо підкреслює, що «такий підхід дасть можливість сформувати стратегічну мету українського молодіжного руху, спрямовану на формування відповідального ставлення молоді до свого майбутнього і майбутнього держави. Це зробить вплив молодіжного руху на розробку та реалізацію державної політики, ефективно змінить роль молоді у вирішенні завдань, що стоять перед державою і суспільством» [7].

Ресурсне забезпечення партійних організацій у трансформаційних державах вимагає постійної уваги партійного менеджменту. Слабка соціальна база та кризова соціально-економічна ситуація спонукає до домовленостей з політичними інвесторами. Внаслідок цього можлива втрата керованості політичними силами та перехоплення управління з боку фінансово-промислових груп. Є. Пальшков доречно виявляє ці та інші негативні чинники, які перешкоджають зміцненню партійних утворень. Він вказує на «опосередкованість розвитку партій низькими надходженнями від членських внесків матеріальна вразливість, яка штовхала партії на пошуки джерел фінансування від сторонніх осіб. У випадку ж позитивного результату таких пошуків партійні утворення ставали маріонетками, що потім віддаляючись від виборця були вимушені слугувати бізнес-інтересам спонсорів шляхом прийняття потрібних рішень» [10, с. 116].

Спроможність партій здійснити вплив на суспільство та реалізовувати представницькі функції забезпечується на основі постійного контакту з виборцями та громадянами. У міжвоєнний період від партійного менеджменту вимагається здатність бути актуальними представниками та інстанціями, які «акумулюють» справжні проблеми громадян. У протилежному випадку виникає криза довіри, яка веде до зниження популярності політичних сил. Є. Пальшков правильно зазначає про «низький рівень довіри до політичних партій як дієвого виразника електоральних інтересів, зростання якого найближчим часом важко прогнозувати в силу слабкості законодавчої гілки влади» [10, с. 118].

Критерієм успіху політичних партій є стійкість незалежно від суспільно-політичної кон'юнктури. Мистецтво партійного керівництва полягає в збереженні рейтингових позицій незважаючи на кризові явища. Це також вимагає чіткого позиціонування в середовищі діяльності групи інтересів та неформальних суспільних рухів. Згідно з позицією Є. Пальшкова, «лише за демократичної політичної системи партія є носієм групових інтересів та повноважним джерелом формування парламенту і уряду, що ставить демократію із всією тією множиною виборчих органів, яку вона передбачає, навіть у залежність від партійної складової» [10, с. 118].

У цілому антикризова діяльність партійного менеджменту вимагає оцінки та опрацювання

великої кількості інформації. Також необхідною є загальна налаштованість на дії в умовах постійної конкуренції не лише з партіями-опонентами, але й іншими суб'єктами громадянського суспільства. Також партійні лідери повинні усвідомлювати своє місце в політичному класі країни (див.: Т. Захарова [6]).

Висновки

Таким чином, одним з основних теоретичних підходів до опису практик антикризового партійного менеджменту є типологічний підхід. Визначення типу політичної партії надає можливість зорієнтуватися стосовно стратегії розвитку організації, її потреб, ресурсного забезпечення та соціальної бази. Також вагомим теоретичною площиною розгляду партійного політичного менеджменту є площина внутрішньої організації та партійної демократії (див.: Г. Агафонова [1]). Цей простір партологічного дискурсу є похідним від типологічного, але він є тісно пов'язаним із трансформаційними реаліями сучасної України. Важливим ресурсом для виявлення особливостей партійного менеджменту є сучасні неінституційні теорії, які долучають до політичного спектру різноманітні квазіполітичні організації, суміжні структури. До них належать профспілки, експертні аналітичні інституції, організації «коренів трави» на локальному рівні тощо.

Важливим аспектом ідентифікації перспектив антикризового партійного менеджменту в сучасному світі є теорії партійного лідерства. Обрання або призначення, або неопублічне висунення партійних лідерів є одним із смислових концептів дисфункційності партійної системи. Також одним з перспективних напрямків реалізації партійного менеджменту є розгляд несистемних або маргінальних партій, які протистоять системним партіям та виражають інтереси периферійних соціальних груп. Це дозволяє залучити одразу кілька теорій партійного менеджменту для встановлення цілісної картини цього явища. Водночас комплексне дослідження вимагає встановлення значення суміжних сегментів політичної сфери, які визначають порядок денний партійної політики та партійної конкуренції. Перспективою подальшого розгляду проблеми, порушеної в даній статті, є оцінка ресурсної спроможності сучасних політичних партій в контексті інституалізації громадянського суспільства України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Агафонова Г. С. Критерії дослідження програмно-ідеологічних засад функціонування політичних партій. Політологічні записки. 2012. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2012_5_18.
2. Адашис Л. І. Проблеми фінансування політичних партій в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2012. № 2. С. 10-16.
3. Астахова Т. В. Політичні партії в системі інститутів громадянського суспільства: конституційно-правовий аспект. Актуальні проблеми держави і права. 2012. Вип. 64. С. 128-137.
4. Безрук О. О. Особливості функціонування політичних партій як каналу політичної мобільності. Сучасне суспільство. 2012. Вип. 2. С. 39-45.

5. Боднараш Г. В., Ротар Н. Ю. Основні етапи розвитку партійних систем України, Румунії та Республіки Молдова: компаративний аналіз. Гілея: науковий вісник. 2013. № 72. С. 887-894.
6. Захарова Т. М. Формування політичного класу в процесі партійного будівництва. Політологічні записки. 2011. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2011_4_47.
7. Ільтьо Г. Роль молодіжних організацій в розвитку партійної системи та громадянського суспільства України. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. 2012. № 1. С. 24-27.
8. Кіянка І. Б., Холєвчук О. І. Удосконалення програмних завдань правлячих політичних партій України 2006–2012 рр. у контексті державного управління. Ефективність державного управління. 2013. Вип. 34. С. 191-197.
9. Кройтор А. В. Виборча кампанія як складова процесу ротації партійної еліти: теорія та практика. Актуальні проблеми політики. 2013. Вип. 50. С. 321-328.
10. Пальшков К. Є. Проблеми становлення багатопартійності в Україні. Актуальні проблеми політики. 2013. Вип. 49. С. 111-119.
11. Потіха А. Партійна преса як джерело наукової інформації в процесі дослідження становлення і розвитку партійної системи в Україні. Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. 2009. Вип. 25. С. 209-216.
12. Скоморовський В. Б. Концепція розвитку радянської державності у поглядах вищого партійного керівництва (напередодні утворення СРСР). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. 2013. Вип. 6-1(1). С. 72-75.